

MATS SVEGFORS:

Politik som vetenskap och konst

Svensk Tidskrifts redaktör Mats Svegfors lämnar redaktionen i och med detta nummer. I denna artikel gör han några reflektioner om politik och partipolitik; hur partipolitikens spel utvecklats allt eftersom den politiska styrningen av den offentliga verksamheten i praktiken försvagats.

Har vi egentligen förmåga att se hur vårt samhälle ser ut? Genomskådar vi myterna? Ser vi vad som sker bakom det som synes ske? Eller finns det kanske inte särskilt många myter och är skenet verkligheten?

Politiken dominerar mångas – kanske de flestas – föreställning om samhället och de krafter som bestämmer samhällets förändring. Samhället har till och med blivit en synonym för staten. Samhällsförändringen blir i den rationella statsvetenskapliga föreställningen liktydig med de beslut som fattas i riksdagen.

I det agrara samhället, som ändå fortlevde fram till det senaste sekelskiftet var det annorlunda. Där var så mycket givet. Visserligen skedde förändringar men dessa var så uppenbart betingande av de naturgivna förhållandena. Endast en liten del av den vanliga människans vardagstillvaro kunde påverkas av överheten. Ja, bondens vardag inrymde knappast någon överhet i Stockholm. Samhället i vår mening tillhörde i det agrara samhället en mycket liten elit. Dess nedslag i bondens vardag var sällsynta.

Det är en gammal konservativ föreställning att vi skall ha få lagar men goda; att vi skall ha en begränsad offentlig sektor men att den skall vara välskött; att den demokratiska makten skall råda över en begränsad del av samhället men att den där skall råda med desto större kraft.

Trots en allmän föreställning om motsatsen bestämmer inte politiken särskilt mycket av samhällsförändringen och har aldrig så gjort. I det tidigare samhället – det agrara – var statsmakten allt för be-

gränsad för att bestämma människornas vardag. I det nya samhället är statsmakten desto mera vidsträckt men just därigenom upplöst i sina beståndsdelar. Den politiska kraften – den enhet – som skulle låta sin vilja styra denna vida makt finns inte.

Med ett modernt ord skulle man säga att styrbarheten blivit dålig. Och måhända är det just därför svårt att se vad som sker bakom det som synes ske. För det låter sig inte kategoriseras på ett meningsfullt sätt. Vi kan inte sätta annat än en oändlig mängd enskilda händelser i de stora myternas ställe.

Det kanske är just av detta skäl som våra statsvetare så envetet hållit fast vid sina konstitutionella modeller. För rasar dessa är verkligheten för komplex att infångas i någon annan modell.

Ligger det då ett drag av misstro mot demokrati i att på detta sätt överge föreställningen om den rationella demokratin?

Om det moderna samhället med dess mycket stora offentliga maktutövning inte stämmer med läroboksbilden av demokrati hjälper inte trosbekännelserna och riterna. Människors bild av samhället och demokratin kommer att förändras.

Självfallet ligger i insikten alls inget hot mot demokratin. Men det vill till att vi gör fullt klart för oss varför det – självfallet – är så.

Demokrati är det samhällssystem där medborgarna genom fria och hemliga val med lika rösträtt kan byta majoritet i parlamentet och avsätta regeringen. Demokrati är det system som ger medborgarna möjlighet att underkänna de offentliga makthavarna. Därmed är inte sagt att

den offentliga makten i stunden kan bestämmas av folkviljan. En sådan tanke tillhör den politiska filosofins metafysiska ballast. Väljaren är suverän på valdagen men däremellan är han undersåte likt han alltid varit – med eller utan rösträtt. Ju mer omfattande den offentliga makten är desto mer undersåte blir medborgaren. Hans korrektiv på valdagen vidgas eller fördjupas ej. Han får bara ytterligare ett antal skäl att motivera sitt enda ställningstagande med.

Men om inte det dagliga politiska arbetet är demokratins högsta uttrycksform – om det är en ojämn kamp mot en övermäktig offentlig maktapparat och samtidigt ett självtaget mandat från ett maktlöst folk – varför ägnar sig då män och kvinnor av otadlig moral och höga ideal åt denna politik. Varför allt detta ädelmod och alla dessa uppoffringar för en hopplös uppgift?

Det finns naturligtvis många förklaringar – måhända lika många som det finns riksdagsledamöter.

En första förklaring är att politikernas uppgift endast är hopplös i den meningen att de aldrig kommer att styra den offentliga verksamhet för vilken de i valrörelser så rundhänt givit utfästelser. Politikerna kommer aldrig att besätta de översta platserna i den offentliga maktens pyramid, huvudsakligen därför att den offentliga makten inte utövas i en maktpyramid. Makten utövas i ett gytter av positioner där gytret är oöverskådligt sett såväl inifrån som utifrån. Gytret saknar såväl topp som bas.

Även om inte politikern kan styra den offentliga maktens fortlöpande utövning kan han påverka själva maktutövningens

förändring. Han kan i en position utifrån – subjektivt sett – bekämpa den offentliga maktens tillväxt och han kan söka reducera den offentliga makten som redan är uppbyggd.

Eller kan han med andra politiska förtecken främja den offentliga maktens tillväxt.

Men då är väl allt som det skall vara? Det finns ett helt rationellt skäl att ägna sin tid, sin förmåga och sin idealitet åt politiken. Att bestämma den offentliga maktens omfattning.

Javisst, men det finns också andra skäl till politisk verksamhet.

En andra förklaring – ett andra skäl – till det politiska engagemanget ligger i önskan att "vara med". I det allt mer politiserade samhället bildar politikerna i en mening en synnerligen exklusiv överklass. De är delaktiga. Även om någon annan bestämmer tillhör de den värld och den verklighet där den offentliga makten utövas. De kan undvika – för att låna och förvanska ett begrepp från Marx – ett slags samhällsalienation.

Ytterligare en förklaring som är näraliggande den nyss nämnda till det politiska engagemanget är att det ger tillträde till det politiska spelet.

Det politiska spelet har stora likheter med tidigare seklers militära spel. I det humana nittonhundratalet, och till följd av vapenutvecklingen, kan inte krigskonsten bedrivas i en värld av tältstaber och officersbaler. Kriget har ändrat karaktär och förlorat det mesta av sin karaktär av spel.

Men krigsspelet har återuppstått i politiken. Där finns strategibygget och där finns kampanjerna och bataljerna. Där

finns rådslagen i staben. Den just utkämpade bataljen utvärderas. Läget omvärderas och nya anfallsplaner utformas.

För att fullständiga bilden av spelet – det militära som återuppstått i det politiska – finns också krigskorrespondenterna. Skillnaderna är att de inte längre hänger i en rökig bar på ett förfallet kolonialhotell. I stället dricker de kaffe i riksdagsrestaurangen.

I politiken finner den högt begåvade spelaren sin spelplan. Här kan han ständigt spela Monopol med verkligheten.

Men det må väl vara så att politiken är några delar spel, några delar behov av att vara med och några delar helt rationellt beslutsfattande. Endast en perfektionist kan väl kräva att politiken helt skall fungera enligt läroboken i statskunskap.

Jo, om det inte vore för att två av de egenheter i politiken som nyss angivits, delaktigheten och spelet, bäddar för att politik – statskonst – övergår i partipolitik, vilket sannerligen inte är detsamma som statskonst.

Vilket är viktigast, partiet eller staten? För partipolitikern är svaret givet. Partiet är viktigast. Partiet är all politikens början. Utan partiet ingen politik. Hur skall man kunna förverkliga socialdemokratisk politik om inte det socialdemokratiska partiet kommer till makten? Hur skall det socialdemokratiska partiet komma till makten om inte partiets intresse av att överleva och växa främjas?

Men om alla politiker i ett ständigt fortgående spel, på blodigt allvar och i främsta rummet, söker främja sitt partis intressen; när börjar man då syssla med nationens, statens, medborgarnas intres-

sen? För inte kan väl intressena så sammanfalla att partiets intresse alltid är summan av alla de intressen som bör främjas i politiken?

Ett kan säkerligen de politiska partierna enas om; partipolitiken som statskonsstens högsta form bör ej ifrågasättas. Säkerligen sägs ett sådant ifrågasättande utgöra ett hot mot demokratin. För demokratin är inte längre folkets kontroll av den offentliga makten. Demokrati är numera partimakt.

Det svenska samhällets problem är inte att samhället politiserats alltför mycket. Problemet är att samhällsdebatten exproprierats av partierna, att det offentliga rummet intagits av de oligarkiska partiapparaterna. Vi förlorar därmed blicken för att samhället är så mycket vidare än staten samtidigt som den felaktiga föreställningen vidmakthålls att partierna råder över staten som i sin tur råder över samhället.

Det är svårt att tänka sig att något politiskt parti i grunden skall revoltera mot partimakten. Reaktionen mot partimakten växer inte först fram i de politiska partierna. Om reaktionen växer någonstans, växer den i grupper och hos enskilda människor utanför partiapparaterna. Vi kan nå en situation där samhället gör uppror mot staten.

Om den politiska marknaden fungerar *mycket väl* kan de politiska partierna ut-

trycka reaktionen mot den partimakt som är deras eget existensberättigande. Men så väl fungerar nästan aldrig någon marknad.

Det finns få fora som inte behärskas av partipolitiken och dess föreställningar. Svensk Tidskrift har under de senaste åren sökt diskutera politik utan att vara ett partipolitiskt eko eller en partipolitisk aktör. Vi har inte lyckats även om vi har lyckats bättre än många läsare föreställer sig.

Gränserna är hårfina. För det går inte att diskutera den önskvärda eller nödvändiga politiken i dagens Sverige utan att relatera det man säger till det som sker. Och så mycket sker just i partipolitikens kraftfält. Men skall Sverige utvecklas som kulturnation och välfärds-samhälle måste andra delar av samhället göra anspråk på det offentliga rummet. Med den tilltagande partipolitiseringen kommer kultur och ekonomi att brytas ned.

Vetenskapen talar sitt allt tydligare språk. De åtgärder som själva partipolitiken alltid rör har nog egentligen främst relevans för partipolitiken i sig. För samhället i stort betyder partipolitiken och dess konster inte så mycket – i vart fall bidrar de i mycket begränsad omfattning till uppbyggnaden av samhället. I denna insikt ligger den vetenskap om politiken som vetenskapen om politiken ger oss.